

ՄԵԶԵԼ

ՎԻՆԻԿԵԱՆ ԿԻՍՈՒՄԱՆԵԱՆ

ՀԵՒԵՐԵՆՈՅ

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ, ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ,
ԳՐԱԳԻՏԱԿԱՆ, ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ, ԱՌԵԻՏԳԱԿԱՆ
ԵՒ
ՁՈՒԱՐՃԱԼԻ ԳԻՏԵԼԵԱՅ

ԹԻԻ 2

31 ՅՈՒՆԻՍ

ԿԻՍՈՒՄԱՆԵԱՆ ՏԱՐԻ

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ
Ի ՏՊԵՐԸՆԻ Ռ. ԲԻՐԵՆԸՆ

— 1858 —

THE

LIBRARY OF THE

UNIVERSITY OF

CHICAGO

1887

1887

1887

1887

1887

1887

1887

Մ Ե Ղ Ո Ի

ՀԱՆԴԻՍ ԿԻՍԱՄՍԵԱՅ

ԹԻԻ 2

1858

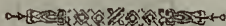
ՅՈՒՆԻԼԵՐ 31

ԱՌԻ ԵՒ ԽՈՐԵՆԻՔ ԱԶԳԱՍԴՈՒԹԻՒՆ

ՃՇՄԱՐԻՏ ԱԶԳԱՍԵՐԸ ՓԱՌԱՍԵՐ ԱԶԳԱՍԵՐԸ

ԵՒ ՇԱՀԱՍԵՐ ԱԶԳԱՍԵՐԸ

Հարո՞ւմիւմիւն*

Գ.

Խօսքս հիմա միայն մեր ազգին վրայ բերելով, ցաւօք
կը դուլցեմ թէ մենք հայերս շատ մեծ պակասութիւն ու
նինք ազգասիրութեան մասին . մեր սրտին մէջ լաւ մը կամ
բաւական տպաւորւած չէ՛նա . վասն զի մենք օտար ազգաց
պէս մեր մտտաղ հասակէն, այս կատարելութեան կամ աւելի
ճիշտ խօսելով այս պարտուց վրայ դաս առած չըլլալէն
զատ, տեղեկութիւն ալ առած չենք ազգայնութեան վրայ,
ուր մնաց ազգասիրութեան . ոչ դպրոցներուն մէջ, ոչ ծը

նողաց քով և ոչ խակ բանի բուն մարդոց քով այս սիրոյն վրայ մեղի խօսք եղած չըլլալով, և թէ վերջէն ինքնիրեննուս աղբի մը ինչ ըլլալը հասկըցած ենք նէ՝ աղբը սիրելու մեծ պարտաւորութիւն մը ըլլալուն համոզւած չենք. կամ մէջերնուս աղգասիրութեանն ինչ ըլլալը հասկըցողներ եղած է նէ ալ, իւրաքանչիւր ոք զանի իր քմացն համեմատ մեկնելով, աղգասիրութիւնն ալ տեսակ տեսակ բաժնած են և ամեն մէկ աղգասէր պարճենցող մէկ մէկ նպատակ են ունեցեր, որոնց մեծ մասը աղգասիրութիւն անուանով աղգատեսցութիւն, աղբին օգուտ ընելու պատրուակաւ իրեն օգուտ և անոր մըստ, և այլն ընելու են ելած: Այս տեսակ տեսակ աղգասէրներուն մէջէն մենք հոս մին սկ վերոյիշեալ երեք տեսակին ի՞նչ ըլլալը, ինչ վարմունք, ինչ փափոք և ինչ նպատակ ունենալուն վրայօք պիտի խօսինք, իբրեւ զըլլաւորները:

Դ.

Մեր աղբին պիտոյիցն ու պակսութեանց բաղմութիւնը, աղգասիրութեան քարոզչի տեղ բռնած, ամեն օր անոր խնամք տանելու և անոր պաշտպանելու համար ահանջնուս տակ կը պօռայ նէ ալ մեր մէջէն հազիւ մէկ քանի ղիւրաղաց անձինք արթնցուցած է ատեն ատեն. որոնց վարքը մեղի կը ներկայացընէ ճշմարիտ աղգասէրը:

Ասոնք աղբին ամենահարկաւոր պէտքերը տեսնելով, իրենց ընտանեացը վրայ ինչ կերպով հոգ տանելու պարտաւոր ըլլալին հասկընալէն ետեւ, նոյն կերպով հոգ տարած են անոր վրայ ալ, առանց վարձուց կամ շնորհակալութեան փոքրիկ ակնկալութիւն մ'ունենալու:

Աղբը սիրողը, առանց իր կարողութեանը և աստիճանին նայելու, և առանց ակնկալութեան նախ և առաջ հասուն և երկար խորհրդածութեամբ կը քննէ անոր վիճակը, անոր ճշմարիտ պիտոյը, ու կաշխատի զանի հոգալու: Չքսպատէ որ զան ուրիշները խնդրեն իրմէ զանի: Բայց ուրովհետեւ իր դիտաւորութիւնը առ աղբն ունեցած պար-

տականութիւնը կատարելէ միայն՝ և որովհետեւ խորհրդա-
ծութեանը ելքին վրայ ամեն ատեն ալ վստահ չը կրնար
ըլլալ, և պարտի իրմէ խելացիներուն ալ խորհուրդ հար-
ցնել, դժուար երեւցած դործոց ու պարագայից մէջ. ա-
նանկ անձերով՝ որոնց չէ թէ միայն հանձարին՝ այլ և աղ-
գասիրութեան վրայ ալ վստահութիւն ունի :

Բզգին մէկ պէտքը տեսնելէն ետեւ, ալ բոլոր ճիգը կը
թափէ, զանի ճարելու ու ազգին այն պակսութիւնը լեցնե-
լու համար. և առանց մէկէ օգնութիւն խնդրելու կամ այն
ընելիք բարիքը հաշակելու, և կատարէ իր պայն. և մինչև
որ ալ ի գլուխ չը հասցնէ, սիրաւ չը հանգչիր : Եթէ իր
կարողութիւնէն շատ վեր բանէ իր հարկաւոր դատածը՝ կաշ-
խատի համոզելու այն անձինքը, որոնց կարողութիւնը կը
նեղէ, այս գործը կատարելու : Չը հողնիր, չը ձանձ-
րանար այն բանը շատերէն խնդրելու. և չը վհատիր մէկ
բանի տեղէն ունայն ետ դառնալուն համար. այլ վերջապէս
կը զոնէ մէկը, որ իր այս փափաքը լեցնէ : Բզգին վիճակին
անհոգ եղող մարդերու կը պատահի, որ զինքը կարհամար-
հին, կանարգէն. հոգ չընէր : Բամբաստողներ, ծաղրողներ
կը զոնէ. ականջ չը կախիր. ու իր դիտաւորութեանը ազգին
օգտակար ըլլալուն անգամ մը համոզված ըլլալէն ետեւ, ալ
ամեն արդէլը իրեն համար ոչինչ է. մեծամեծներու զգա-
մակութիւնը, ազգատեացներու զրգիւններն ու չարախօսու-
թիւնը, ռամկին զօրաւոր հակառակ կարծիքը, և այլն զինքը
չեն կրնար զրգուցընել. վերջապէս իր հաստատմութիւ-
նը ամենուն կը յաղթէ ու ալ անգամ մը իր նպատակին հաս-
նելէն ետեւ, բաղմութեան մէջ աներեւոյթ կը լլայ, անունն
անգամ զրուցվելը չուղեւի, ու հեռուէն կը դիտէ իր ազգին
ըրաժ ծառայութեանն արդիւնքը, և բոլոր սրտով ու զոհու-
թեամբ կը պուարձանայ :

Բզգին ծառայութիւն մ'ընելու համար, անոր վրայ իշ-
խելու կամ անոր մէջ բարձր աստիճան մ'ունենալու չը փա-
փաքիր. այլ կաշխատի, նոյն իսկ իր աննշան վիճակին մէջ
ազգին ծառայել : Եւ եթէ իր արժանաւորութիւնը զինքը ա-
նոր մէջ մէկ պաշտօնի մը հասցնէ, այն պաշտօնը, այն

աստիճանը աւելի չընդունելու կը ջանայ . և եթէ ընդունի . միայն իր ազգին դիւրութիւն մ'աւելի ունենալով ծառայելու համար է : Այս վեճակին մէջ , եթէ Ազգին մէկ պիտոյքը հոգալու համար հաւքոված բաղնութեան մը կամ ժողովքի մը ներկայ դանքի , հոն իր գործը միայն ազգին բարիքը մտածել , զրուցել , և ամենուն ուշադրութիւնը հոն հըրաւելիւ և անոր կատարմանը փափաքել լրջալով՝ մեծամեծ ներու և բաղնութեան ակնածութիւն չընելով , ոչ անտարբեր կը կենայ , ոչ այո՛ւ այդպէս է կրտս . այլ ճշմարիտը կը զրուցէ . կը վեճի , կը մաքառի , արիւն քրտինք կը թափէ , լաւազոյնն ընտրել տալու համար . և եթէ ուրիշ մը իրենէն աւելի խելացի , աւելի խոհեմ և աւելի օգտակար առաջարկութիւն մ'ընէ՝ իրենին վրայ չը համառիր կենար . այլ իրը հոտ առնելով , ամենայն սիրով կընդունի զայն : Չը ցաւիր , չը բարկանար իր առաջարկութեան մերժըվելուն համար . և իր խօսքը չը կատարվելուն համար . չը հրաժարիր այն գործքը կատարելին . և հեռու չը փախչիր ձեռքէն եկածը ընէլէն : Աւ եթէ այն առաջարկութիւնը զանի կատարելու փափաքող կամ պաշտօնն ունեցող անձանց մեծազոյն մասին հաճութեամբը սխալ հաշուով մը ընդունվեցաւ , կամ ծուռ կերպով մը մեկնըվեցաւ , կամ թէ այն առաջարկութեան կատարմանը դժուար և խեղճի գէմ միջոց մ'ընտրըվեցաւ , ուրիշ անոր այսպէս ըլլալուն համար նոյն օրը այն անձինքը չի կրցաւ համոզել նէ՞ չը վհատիր , գէշ չը զրուցեր . այլ կաշխատի դարձեալ՝ ուրիշ ատեն անոնց հասկըցընելու իրենց որոշման անտեղութիւնը :

Ազգը սիրողը , չէ թէ միայն անոր անունը տրված , կամ անոր ծառայութիւն մ'ընելու հրաւիրված ատենը կը յիշէ զայն . այլ ընդ հակառակն իրեն ղուարճութիւն մը կը համարի՝ ամեն ատեն անոր վրայ մտածելը , անոր օգտակար անդամ մ'ըլլալը : Այն անձը , չէ թէ իրմէ եւեկեածը կընուիրէ իր ազգին . այլ իրմէ և իր ընտանիքէն շատ բան կը զրկէ՝ անոր նուիրելու , զանի յագեցընելու համար . վասն զի ինք տղէկ զխոտ և համոզված է թէ ինք ալ , ընտանիքն ալ և իր ունեցածներն ալ Ազգինն է :

Եղգին ծառայութիւն մ'ընելու համար, ոչ դժուարութիւնները, ոչ արդէրքները, ոչ ցուրտն ու ձմեռը, ոչ աղքատութիւնը, ոչ իր շորթքերը, ոչ իր ընտանեկան պարտաւորութիւնները, ոչ մեծամեծաց ակնածութիւնը, ոչ նախատինքը, ոչ արհամարհանքը, ոչ սպառնալիքը մտիկ կը նէ : Ոչ հոգնութիւն գիտէ, ոչ վհատութիւն և ոչ երկիւղ կը ճանչէ : Խեղքը միտքը ազգին հանգստութիւնը, խաղաղութիւնն ու երջանկութիւնն ու փառքն է :

Իր արամուծիւնն ու ցաւը անոր այս կատարելութիւններէն զուրկ ըլլալէն յաւաք կուգայ. իր ուրախութիւնն ու զուարճութիւնը անոր ծառայութիւն մը, նպաստ մը և բարիք մ'ըրած ըլլալն է :

Ահա ճշմարիտ ազգասէրը :

Հարոհալոհիւնն ընդ հոգի :

ԳՔԲԲԲԵԼ ՎԱՐԳԱԳԵՏ ԵՅՎԱԶԵԱՆՅ

ԱՌԱՋՆՈՐԴ ՎԻՃԱԿԻՆ ՆԱԽԶԵՒԱՆԱՅ, ՊԵՍԱՐԱՊԵՈՅ

Ե Ի

ԿԱՏԱՐԻՆՈՍԱՔԻ

Թեպէտ շատ ուշ մնացինք, բեպէտ մինչեւ հիմայ ազգային և օտարագգի խմբագիրներ զրեցին ու կրկնեցին այս ուրախաւիք լուրը, սակայն եղելութեան կարեւորութիւնը, Ազգայնոց շայս Արժանեցնտիւր Անճին վրայ ունեցած սերն ու համարումը, և Արժանապատիւ Վարդապետին այս պաշտօնով տրված մեծամեծ յայտերը մեզ կը համարձակեցընեն, որ անոր այս բարձր պաշտօնին հասնելուն վրայօր, մեկ քանի խօսք

այ մենք ընենք , յուսալով որ մեր ընթերցողները տիպարօրէն
մը չըլլալիսի զգան , դարձեալ այս լուրը կարդալուսն համար :

Արժանապատիւ Գաբրիէլ Վարդապետին քէ վարքը եւ քէ
գործքերը այս վերջին տարիներուս մէջ այնչափ հռչակվեցան՝
որ օտար ազգաց լուսաւորեալ անձիքն անգամ . մեծ պատիւ
տալ սկսան անոր . եւ մեծ համարում ստացաւ անոնցմէ . այն-
պէս զի Ռուսիոյ մէջ անոր եղած մեծ ընդունելութիւնը եւ
ցուցված պատիւը եւ անոր մեծ արժանաւորութեամբ աւանկ
մեծ եւ լայնատարած քեմի մը առաջնորդ ցլլալը լսած ատեն-
նին , փութացան այս լուրը իրենց բազմաքիւ ընթերցողներուն
հաղորդելու :

Յայտնի է ամենուս , զի Մեծապատիւ Գաբրիէլ Վարդա-
պետը, Մուրատեան վարժարանէն էլնելէն ետեւ՝, մեծ դժուա-
րութեանց եւ զօրանք արգելքներու , իր երկու ընկերներուն
հետ աշխատելով , հաստատմութեամբ ու խոնամութեամբ եւեթ
յաղքելով՝ հոն ազգային դպրոց մը եւ գրագիտական , ուսում-
նական եւ բարոյական ամսագիր մը հաստատելէն ու կարգի
դնելէն ետեւ , մեծահամբաւ եղբօրը , Աղայ Յովհաննէսին հետ
մեկտեղ , որ զինքը տեսնելու գացած էր ՚ի Բարիզ , այցելու-
քիւն ընելով Տաճկաստանի , Դանուբեան իշխանութեանց եւ
Ռուսիոյ հայերուն , քաղաքէս անցնելով զնաց ՚ի Խրիմ՝ իր
ընտանիքը տեսնելու . եւ մեզի ալ խոստացաւ ՚ի դարձին ,
քիչ մը ատեն մեզի հետ կենակցելու :

Մեծապատիւ Վարդապետը , վեց ամիսի չափ ճամբոր-
դութիւն ընելէն ետեւ , երբոր Բեդերսպօլիս հասաւ , ուր շա-
տուց հասած էր իր հանձնարին , առաքինութեանցն ու ազգա-
սիրութեան ճշմարիտ համբաւը՝ քանի մը օրէն ետքը՝ Ռու-
սիոյ ծերակոյտին հետեւեալ հրովարտակը՝ զնաց , որ վեհա-
փառ կայսեր ձեռագիրն էր :

ՌԻՅԱԶ (ՀՐՈՎԱՐՏԱՎ)

ԱՐ ԾԵՐԱՎՈՅՑՆ ԲՐԱԻԱՐԱՐ

» Նախիջեանայ Է. Պետրապիոյ Գրիգորեան հայոց վի-
 « ճակին առաջնորդութեան պաշտօնէն վեհապետեան Մատ-
 « թեոս արքեպիսկոպոսը, մարդասիրաբար հանելով, անոր
 « կը հրամայէմք Ածտրխտանի Գրիգորեան հայոց վիճակին ա-
 « ռաջնորդ ըլլալ. Է. Նախիջեանայ Է. Պետրապիոյ Գրի-
 « գորեան հայոց վիճակին առաջնորդութիւնը, կը յանձնէմք
 » Այվազովսքի Գաբրիէլ վարդապետին » :

Ստորագրեալ ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ

Յարսոյէ-Սէլօ 4 նոյեմբեր 1857

Մեծապատիւ վարդապետը այս հրովարտակին տիրանա-
 լէն էտեա, որքան աշխատեցաւ կարելի եղածին ջափ շուտ
 իր արուրդ դառնալու նե՛ պարտաւորեցաւ. դարձեալ, ամիսի
 մը ջափ հոն մնալ. վասն զի այս բարձր պաշտօնին ալ հասնելէն
 էտեա, ըսել կուգեմք, Կայսրն ալ, անոր արժանաւորութիւ-
 նըն ու յարգը ճանչնելէն էտեա, չը կրցաւ. Մայրաքաղաքին
 մեջ գտնելված երեւելի անձանց հրաւերներն չընդունելով դառ-
 նալու: Բաց ասոնցմե՛կ նոյն ամսոյն 40ին կայսերագուն բարձ-
 րապատիւ Կոստանդին մեծ-դուքսին ներկայացվեցաւ, որ մեծ
 պատուով ընդունեց : Հետեւեալ օրն ալ, մեծ մարդասիրութեամբ
 ընդունեց զինքը վեհափառ. Կայսրը ու պատուեց զանի՛ ծամ
 մը անար հետ առանձին խօսակցութիւն ընելով որ ատեն ան-
 շուշտ Արժանընտիր վարդապետը հայոց կարօտութիւնները
 զգացուցած կրնայ ըլլալ նորին Կայսերական վեհափառութեան :

Համբալ էլնելէն օր մը առաջ՝ այսինքն ամսոյն 29ին ներ-
 քին Գործոց պաշտօնեան շքեղ կոջուք մը ըրաւ. ի պատիւ
 Արժանապատիւ վարդապետին. որուն հրաւիրված էին նաեւ,

Դտրութեան մեծամեծ պաշտօնեաներէն ոմանք եւ՝ Ռուս եւ
Հայ ազնուականաց երեսելիները : Զետեալ առտուն Նորըն-
տիւր առաջնորդը բազմաթիւ պատուաւոր եւ նշանաւոր ան-
ճանց ընկերակցութեամբ , երկարուդոյն կայարանը հասա-
ռւ անկէ ճամբայ ընկալ : Օտեսա՝ գալու , ուրկէ 'ի Բիշնէվ
պիտի անցնէր :

Կը յուսանք քէ Մեծապատիւ վարդապետը , իր ազգասի-
րութեամբ , իր տաղանդովը եւ կայսերական կառավարու-
թեան օգնականութեամբ , մեծ բարիքներ պիտի ընէ յմեր Ազ-
գին՝ վարժարաններ , տպարաններ եւայլն հաստատելով իր
վիճակներուն մէջ՝ եւ գիտութեանց ճաշակը ընդհանրութեան
հաղորդելով : Վասն զի ալ իմայ ամեն արտօնութիւն եւ ա-
զատութիւն ունի՝ այսպիսի խորհուրդներն 'ի գործ դնելու .
այնպիսի ժողովրդոյ մը մէջ , որ պատրաստ է իր ամեն հը-
րամանները կատարելու . այնպիսի երկրի մը մէջ ուր ամեն
արգելք եւ ամեն դժուարութիւն վերցած են անոնց կատարմա-
նը համար . ալ հոն չի կրնար հասնիլ Պառնասոյի* մը ձեռք
որ ուզէ անոր հաստատած կամ բարեկարգած դպրոցները 'ի
Հռոմ վտխադրել . եւ անոնց եկամուտներուն ու կաշուածնե-
րուն տէր ըլլալ : Այլ չը կրնար այն կարդինալը զանի իր տնօրե-
նութեան ներքէն եղած դպրոցներէն դուրս հանել յտալ . ինչ-
պէս որ հանել տրվաւ Մուրատեան վարժարանէն . քեպէտ եւ
այս անճը առջի անգամ այս բաները ընելով ալ չը շահեցաւ .
այլ ընդ հակառակը կորսնցուցաւ . ինչպէս որ Բարիզէն Պել-
միքայի Էն տէք աւ տ աւ ն ա* յրագրին յունվար 15ին գրված
նամակ մը . Արժանապատիւ վարդապետին առաջնորդ ընտ-

* Այս անճը , որ հիմայ կարտինալ է , ասկէ երկու տարի առաջ Բորժա-
կանտայի խորհրդոյ քարտուղարն էր . աս էր Մուրատեան վարժարանը 'ի Հռոմ վ
փոխադրել ապու խորհուրդը ծնողը եւ 'ի վերջոյ երեք վարդապետներուն վար-
ժարանէն հանվիլ ուզողը :

* Այս յրադէրը Մուրատեան վարժարանին այն նշանաւոր անցքերուն ա-
տենն ալ՝ անաչառ կերպով էջեր կը լեցնէր երեք վարդապետներուն դէմ՝ եղա-
սյն իրիստ հալածմանց վրայ :

ըրվելուն հետ' անոր այս կարդինալին պատմաբանով քաշած-
ներն ալ պատմելն ետեալ կը յարե :

« Մոսկովիտին վարժարանին հարուստ հասերը
« մեռ. քանցեցնելու համար Հռովմայի փառասիրութիւնը խաբ-
« վեցաւ' այս գործը տխուր կերպով հնչեց ամենուն ական-
« ջին' Հռովմայ միացեալ Հայոց մեջէն եմ պատուաւորներէն
« եւ գիտութեամբ եմ նշանաւորներէն մարդիկ, անկէ զատ-
« վեցան ու ջը միացած հայոց ծեսերուն դարձան, անա Պ.
« Պատմապոյին մեռ. ք բերածը » :

ՊԵՆՏԻ ՄԱՐԿԵԶՈՐՏԻՆ

1667

Երանդիտի

Եյս միութիւնը առջի բանի մը տարիները , շատ եր-
ջանկութեամբ անցան : Տղու մը Եաղջկան մը ծնունդը այս
երջանկութիւնը լրացուց . Մարգիզուհին բոլորովն մոռցեր
էր , իր վրայ եղած մարգարէութիւնը . թէ որ միտքն ալ
դար նէ , կը զարմանար ինքնիրեն , թէ ինչպէս առջի բե-
րան տառնկ պարսպ բանի հաւատարմութիւն ըրած է :

Եյս հանգիստ կեանքը երկար չը բռնէ . Կանծի Մար-
գիզը կամայ կամայ Մարգիզուհին վրայ ունեցած սէրը
պաղեցուց , ու անկէ հեռանալով իր առջի բարեկամներուն
սկսաւ մտտեմալ : Մարգիզուհին ալ , որ բոլորովն այցելու-
թեան երթալը զաղբեցուցած էր , երկանք այս վարմուն-
քին վրայ նուէն սկսաւ իր առջի այցելութիւնները :

Մարգիզուհին իր այս այցելութիւններովը մեծ համբաւ
ստացաւ մտած ընկերութիւններուն մէջ , որ Մարգիզին նա-
խանձը զրգուելու առիթ եղան . բայց , ժամանակին քաղա-

* Տես թիւ 1.

քաղաքութիւնը և սոփորութիւնը թող չէին տար, որ իր նախանձը յայտնելով ծաղրելի ըլլայ ընկերութիւններուն մէջ. ուստի առանց ձայն հանելուսրտին մէջ պահեց, ուրկէ ուրիշ ձեւերով ժամանակին մէկիկ մէկիկ դուրս հանեց: Սիրոյ խօսքերուն ետեւէն կամաց կամաց կծու խօսքեր ելան. ու շատ չը քշեց մէկըմէկու երես չը նայեւսկան:

Վերջապէս Վարդիը, ճամբորդութիւններ պատճառ բերելով, տարիքին երեք մասը, իր կնիկէն հեռու կապրէր ու աստեկով Վարդիընհին, դեռ երիկը ողջ եղած ատենէն, որբեւայրի մնաց:

Եւն ժամանակին ո՞ր դիրքերն որ բնիս նէ՝ կը տեսնես որ այս կնկանը վարմունքը միշտ նոյնը եղաւ. այսինքն հանդարտութիւնը, վայելչութիւնը ու համբերութիւնը, բնաւ ձեռքէ չի ձգեց. որ իրեն պէս գեղեցիկ կնիկներուն վրայ քիչ կը գտնուի:

Եւս ժամանակները Վարդիը կնկանը հետ մինակ սուրբէնէն ձանձրացած ըլլալով, հրաւիրեց իր երկու եղբայրները, Կանժի Եսպետը և Կանժի Եպէն (վարդապետը), որ դան իր տունը նստին: Ուրիշ եղբայր մ'ալ ունէր այս երկուքէն զատ, բայց այս պատմութեան մէջ անիկայ գործք մը չունենալով, իր վրայօք եղած տեղեկութիւնները զօնց կառնենք:

Կանժի Եպէն, եկեղեցական պաշտօն մը չունէր, բայց իր արտօնութիւնները դիւրութեամբ վայելելու համար, բահանայի հագուստ կը հագնէր ու կարգաւորի անուն կը դորձածէր:

Եւս մարդը ինքըզինքը խելացիի մը տեղ դրած էր ու բանաստեղծ կը ձեւանար: Տեսքով բաւական գեղեցիկ էր, Բայց ժամանակ ժամանակ իր անհամբերութեան ատենները, աչքերը, չը տեսնելով անդթութեամբ մը կը փայլէին:

Մէկ խօսքով անառակ և անամօթ վարմունքի տէր մարդ մըն էր:

Կանժի Եսպետը, որ գեղեցկութեան կողմանէ իր ընտանիքին տրված տուրքերէն ետ չէր մնացած, հասարակ մարդոց կարգէն մէկն էր. որոնք իրենց որջնչութենէն զոհ ըլլ

լալով, այս վիճակին մէջ կը ծերանան առանց գէշութիւն մը կամ աղէկութիւն մը ընելու կարող ըլլալու . բայց միայն թէ մէկը զերենք իր իշխանութեանը տակը առնելով, իր կերբերուն գործիք մը չընէ :

Եւսէն տեսնելով Նսպետին այս ընութիւնը, անիկայ իր կերբերուն գործիք մըն էր ըրէր . ու առանց անոր ամենափոքր կասկած մը տալու իր բոլոր ուզածները ընել կուտար : Բայց այս աղբեցութիւնը չէ թէ մինակ իր Նսպետ եղբօրը վրայ ունէր . հապա Վարդիգին վրայ ալ : Ես ասանկ ըլլալով, Վարդիգին ետեւէն ինկեր ու համոզէր էր, թէ իրեն պէս հարուստ մէկը, որուն հարստութիւնը օր մը չէ նէ օր մը Պ. տը Կօշեւին մեռած ատենը կնկանը գալիք ժառանգութիւնովը պիտի կրկնապատկէր, կարօտ էր երախտագէտ մարդու մը, որ իր տունը և ստացուածքները կառավարէ : Վերջապէս այս բանիս համար ինքըզինքը առաջարկէր էր : Վարդիգը սիրով եղբօրը այս ըսածին յանձնառու եղեր էր . ինչու որ, ինչպէս որ ըսինք կնկանը հետ մինակ ապրելէն ձանձրացեր էր : Ուստի Եւսէն եկաւ եղբօրը տունը ու Նսպետն ալ հետը բերաւ, որ իբրեւ իր շուքը՝ միշտ իր մէն չէր զատուեր :

Եւսէն և Նսպետին, Վարդիգին տունը գալէն ետքը, Վարդիգուհին շատ անգամ, ըսաւ, որ առաջին անգամ այս երկու մարդիկը տեսած ժամանակը, խորին տրտմութիւն մըն էր գգացեր . ու Վօտգէնի մարգարէացած բանի մահը, որ մոքէն բոլորովին ելեր էր, կայծակի պէս միտքն էր ինկեր :

Երկու եղբայրները Վարդիգուհին տեսած ժամանակներէ, զմայլեցան անոր գեղեցկութեանը վրայ . բայց երկուքն ալ այլ և այլ մտքով : Նսպետը առանց ամենեւին մոքէն գէշութիւն մը անցունելու, բայց Եւսէն՝ առաջին անգամ Վարդիգուհին տեսած ժամանակը, միտքը դրաւ որ անպատճառ զանի իրեն ստանայ :

Ես հիւրերուն տուն գալէն ՚ի վեր, տան մէջ քիչ մը ուրախութիւն եղաւ, ու Վարդիգուհին մեծ զարմանքով տեսաւ որ, Վարդիգը, որ բանի մը ժամանակէ ՚ի վեր իրեն հետ

օտարականի մը պէս կը վարվէր՝ սկսե՛ր էր առջի պէս՝ վըրան մեծ սէր ցուցընէլ : Դնքը իր էրիկը միշտ սրտանց՝ կը սիրէր . ու Վարդիգին իրմէն հեռացած ժամանակը մեծ տրտմութիւն զգացեր էր . ուստի անոր իրեն հետ հաշտը վիճը իրեն մեծ ուրախութեան առիթ մը եղաւ . ու սկսաւ իր առջի երջանիկ կեանքը վարել , առանց քննելու այս՝ փոփոխութեան պատճառը :

Ըսոնք եղած ատենները , օր մը դրացի բարեկամներուն մէկը զինքը հրաւիրեց , որ զայլ քանի մը օր իր պալատը ժամանակ անցընէ : Երիկը ու անոր երկու եղբայրները մէկտեղ հրաւիրված ըլլալով , առաջուց մեծ որս մը պատրաստըված էր Վարդիգուհիին պատիւ ընելու համար . ուստի հոն հասած ժամանակին , ամեն մարդ իր պատրաստութիւնը տեսաւ , այս զուարճութեան մասնակից զոնքվելու համար :

Եպէն՝ որ ամեն ընկերութեան մէջ անպատճառ զոնքվելու էր , այս որսին մէջ եղծօրը կնկանը հեծերամարտ ընկերն ըլլալ ուզեց . Վարդիգուհին իր հասարակ բարեհաճութեամբը անոր խնդրիքը յանձն առաւ : Ուրիշ որսորդներն ալ իրենց մէյմէկ ընկեր զատեցին ու ամեն մարդ սկըսաւ զէպէն որոշված տեղը երթալ :

Հասարակօրէն այս տեսակ որսերու մէջ , ինչ որ կըլլար նէ , նոյնը եղաւ այս որսին մէջ ալ . այսինքն շուները մինակ որսին հտեւէն ինկան , ու քուն սրտորդները մէկզմէկէ զատված անսառնին խիտ տեղերը զային : Եպէն՝ ինչպէս որ ըսինք Վարդիգուհիին ընկերն ըլլալով , անկէ ամենեւին չի զատվեցաւ ու այնքան վարպետութիւն բանեցուց որ ամիսէ մը ՚ի վեր փնտռած յարմար ժամանակը գտաւ . այսինքն ընկերութենէն հեռացած՝ եղծօրը կնկանը հետ մինակ մնաց :

Վարդիգուհին հասկընալով , որ Եպէն չար մտքով զինքը ընկերութենէն հեռացուցեր է՝ սկսաւ ձին վաղցընէլ . նորէն ընկերութեան միամեալու համար . բայց Եպէն հտեւէն հասաւ ու թող չը տըվաւ : Վարդիգուհին չէր կրնար ու չէր ուզեր բռնութիւն գործքի դնել , անոր համար կայնեցաւ հասկընալու համար , թէ ի՞նչ է Եպէն իրեն ըսելքը :

« Չեղի հետ առանձինն խօսելու համար , ասանկ՝ ճամ-
 րայ մը բանեցընելու՝ կաղաչեմ ներեցէք , ըսաւ Ապէն :
 « Ազգականութիւնս այս արտօնութեան բնաւ առիթ չի պի-
 տի տայ . ուստի ասանկ ճամբայ մը բռնեցի , որ չը կրնաս այս
 « փափաքիս դէմ կենալ :

« Եթէ ասանկ պարապ բան մը ինէ խնդրելու բերաննիդ
 « առաջ չի գնաց , պատասխանեց Սարգիզուհին , ու եթէ
 « ասանկ ճամբայ մը բռնեցիք ձեր փափաքը գործքի դնելու
 « համարնէ՛ք ըսել է որ զըուցելիք խօսքերնիդ մոտիկ ընելու
 « խօսքերս չեն : Կաղաչեմ ուրեմն մտածեցէ՛ք չի խօսած ,
 « ըսելիքներնուդ վրայ , ու զիտցած եղէք . որ հոս կամ ու-
 « ըիշ մէկ տեղ մը , երբոր ըսածնիդ անամօթ ձեւ մը առնէ՛
 « շուտով խօսքերնիդ կիսկատար կը ձգեմ ու չեմ մոտիկ ը-
 « ներ :

« Եւ խօսքերնուդ , ըսաւ Ապէն , կարծեմ կրնամ պա-
 « տասխանել թէ՛ ինչ որ ըսեմնէ ծայրէ՛ի ծայր պիտի մը .
 « տիկ ընէք : Բայց ըսելիքս ալ այնքան պարզ բան մըն է .
 « որ պէտք չէ առաջուց ատոմնի բուզկվիլ ու վախնալ : Պի-
 « տի հարցընէի թէ այս մօտերս Սարգիզին վարմունքին
 « մէջ փոփոխութիւն մը չի տեսա՞ք :

— « Եյո , ըսաւ , Սարգիզուհին , ու ան օրէն՝ի վեր միշտ
 « Մտուծոյ փառք կուտամ , որ դարձեալ մեր տունը իս-
 « ղաղացուց :

— « Մտուծոյ ինչո՞ւ փառք տրվիք , ըսաւ Ապէն , տը-
 « գեղ խընդումով մը , Մտուած ատ բանին մէջ գործք մը
 « չունի . մինակ , կիներուն մէջ ձեզ ամենէն գեղեցիկը ըս-
 « տեղծելուն համար փառք տրվէք անոր :

— « Եւ ըսածնիդ չի հասըկըցայ , պատասխանեց Սար-
 « գիզուհին պարզ կերպով մը :

— « Եսանկ է նէ կայնեցէք ձեզն հասկըցընեմ իմ սիրե-
 « լի հարսս : Ես եմ աս հրաշքը գործողը ու ինծի շնորհա-
 « կալ ըլլալու պարտական էք . Մտուած բաւական հա-
 « բուստ է , ու չուզեր որ ինծի դալիք շնորհակալութիւնը
 « ինքը գողնայ :

— « Իրաւունք ունիք պարոն , թէ որ իրաւ դուք էք այս

„ փոփոխութեան պատճառը , որ չը գիտէի առաջ ձեզի
„ շնորհակալ եմ , ետքն ալ Մատուծոյ որ ձեզ այս բարեգոր-
„ ծութեան տէր ընել տրվաւ :

„ Եյո պատասխանեց Մպէն , բայց թէ որ մտքի դրածս
„ անկէ չը քաղեմ նէ , Մատուած որ այս բարեգործութիւնը
„ միտքս ձգեց , գիտցած եղիք որ անոր հակառակ բան մալ
„ միտքս կրնայ ձգել :

— „ Ի՞նչ ըսել կուղէք , պարոն :

— „ Ըսել կուղեմ որ բոլոր ընտանիքը մինակ մէկ մար-
„ դու մը կամքովը կը դառնայ . ու ան մարդն ալ ես եմ : Թէ
„ որ աղէկութիւն մը ըրի նէ՝ ըսելէ որ գէշութիւն մալ կըր-
„ նամ ընել :

— „ Բացատրեցէք ըսածնիդ , պարոն . որովհետեւ չեմ
„ հասկընար կոր :

— „ Թէ որ ըսածս հասկընալ չէք ուզեր կորնէ , ձեզի
„ աւելի պարզ կերպով խօսիմ որ հասկընաք :

— „ Եղբօքս ձենէ պաղելուն պատճառը նախանձու-
„ թիւն էր : Աս իմ անոր վրայ ունեցած ազդեցութիւնս ձե-
„ ղն ցուցնելու համար՝ զինքը համոզեցի որ ըրածը անիրա-
„ տութիւն է . ու ասանկով ձեզ սիրելի ըրի անոր : Հիմա
„ թէ որ ուզեմ նէ՝ ձեզ մէկը մէկէ դարձեալ կը պաղեցնեմ :

— „ Մեզ իրարու հետ հաշտեցուցած ժամանակնիդ
„ ի՞նչ էր միտքերնիդ :

— „ Ես ընելովս ուղեցի ձեզի հասկըցնել , թէ ձեզ ու-
„ թախացրնելը կամարտմեցնելը , սիրելի կամ ատելի ընե-
„ լը , իմ ձեռքս է : Հիմա իս մտիկ ըրէ . քեզ կը սիրեմ :

— „ Օհ , ատ ինչ անարդելի խօսք կըսես կոր , պարոն ,
„ ըսաւ Մարգիգօւհին , անոր ձեռքէն իր ձիուն սանձը քա-
„ շելով :

— „ Քիտէք որ իմ հետս ան խօսքերը ստակ չեն ըներ .
„ ընաւկնկան մը կը սիրեմ ըսելով , անիկայ անարդած չեն
„ ըլլար . մինակ սա կայ որ անիկայ այս սէրը փոխարինելու
„ ստիպելու համար հազար կերպ կայ . այս հազար կերպին մէ-
„ ջէն ամենէն յարմարը զատելու է , թէ չէ մեծ կերպով
„ սխալած կըլլան :

— «Արդեօք կրնանք հասկընալ թէ դուք ինծի համար
» այս կերպերուն մէջէն որը զատեցիք, հարցոյց Թարգմ.
» զուհին անարգելի գէմքով մը :

— « Զեզի համար ձեռք ինծի գործիք ըրի . և որուն
» համար պիտի պարտաւորիս իմ սիրոյս պատասխանելու :

— « Որովհետեւ իմ բնութիւնս այսքան աղէկ գիտէք կոր,
» բնաւ Թարգմանի իր ձիւն սանձը դարձեալ անոր ձեռ-
» քէն պարապ տեղը քաշելու աշխատելով, ^մգիտնալու էք
» ուրեմն թէ ինծի պէս կէն մը, ինչպէս կը պատասխանե-
» ձեր այդ առաջարկութեանը, խելքովիդ գտէք իմ տալիք
» պատասխանս . ու գիտցած եղիք որ այս անութեան խօսակ-
» ցութիւնը երկրնէս զազանի չեմ կրնար պահել :

— « Այս վերջին խօսքին Ապէն խնդարով պատասխա-
» նեց : Օհ, թէ որ ատով զիս պիտի վախցնէք նէ՜ ա՛մբ-
» նելին ատ հոգս չէ . կուղեք նէ բոլոր այս խօսակցութիւնը
» բառաւաբառ պատմեցէք Թարգմանին . ու շատ մալ սուտ
» եւեղցուցէք : Երբոր անիկայ իմ վրաս բաւական բար-
» կացած աստիճանը հասցրնենք նէ, երկու խօսքով զին-
» քը, այս ձեռնոցիս պէս կը դարձընեմ : Ահա իմ բոլոր ձե-
» ղի ըսելիքս : Արնաք հիմայ ուղած տեղերնիդ երթալ .
» բայց աղէկ մտածեցէք ձեր ձեռքն է բարեկամութիւնս
» կամ թշնամութիւնս » :

Այս խօսքը ըսելէն ետքը թող տրվաւ անոր ձիւն սանձը,
ու մէկ տեղ դարձաւ որսին տեղը :

Ապէն այս խօսակցութեան մէջ ճշմարիտ էր քսեր . ուս-
տի Թարգմանի սկսաւ մտածել այս մարդուն իր երկանը
վրայ ունեցած ազդեցութեանը վրայ, որ ինքն ալ փորձով
քանի մը անգամ տեսեր էր . բայց կարծելով որ իրեն վախ-
տալու համար այսքան ուժով կը խօսէր երկանը խօսք չբացաւ :

Այս մտին մեծ տոկէս կը սխալէր :

Ապէն այս խօսակցութենէն ետքը ուրիշ խարդախութիւն
մը բանեցուց . հասկընալու համար թէ Թարգմանի իր
ըրած առաջարկութիւնը եւս ձգելուն պատճառը, անձնա-
կան ատելութիւն մըն է թէ ճշմարիտ պարկեշտութիւն :

Կը շարունակէ :

Խ. Թ. Կ.

ՈՐԳԵՆՈՐՈՅՍ ՈՐԲԵՆԱՅՐԻՆ

Ի ԽՆԴԻՐ ՈՐԴԻՈՅՆ

Որբեալքին անօգն կան եւ անոր ,
Որուն առեց մեկը չը կար տանող հոգ .
Որ հալելով եւ քափելով աջաց լոյսն ,
Սնուցուցած իբր ապագային միակ լոյսն :

Տարի մ'առաջ ընծայած էր զայն բաղդին ,
Որուն կուտար յոյս 'ի դարձին իր որդին .
Մալքն հաճեցաւ անոր զնալուն' անխռով ,
Անցնելու վերջին օրերն փափաքով :

Աջք յարտասուս իբր միածնին տեսաւ չուն ,
Ի նաւ մտաւ որդին մօրմէն մեկնելուն .
Պատուեց նաւը հեղանիւքեայ դաշտօրէն ,
Գնաց մանուկն ու ալ չը դարձաւ ետ նորէն :

Երկար ատեն մայրն ըսպասեց անհամբեր ,
Չ'եկաւ որդին եւ ոչ իսկ որ լրաբեր .
Թշուառ կնոջն ալ հատաւ սիրտն ու հոգին ,
Ծովէն խնդրել փութաց անդէն իր որդին :

Նաւուն 'ի գլուխն , ցաւագին մայրն անդադար ,
Աչերն չորս դին կը դարձնէր ու կողբար .
Մեկ մը յերկինս , մեկ մ'ալ 'ի ծով կը նայեր ,
Սրտին խորէն կը հառաչէր ու կ'ըսէր :

« Ա՛յ իմ սիրուն քաղցրիկ գաւակ , ո՞ր գնացիր ,

« Դուն ուշացար , իմ սիրտս յարիւն քաթխեցիր .

« Ո՛վ ծերութեանս իմ մեկ հատիկ մըխիբար ,

« Դարձիր իսկոյն , էկու գիս ալ առ հետ տար :

« Ո՛վ Թագոհի՛դ աստեղազարդ երկընթիղ ,

« Իմ միածինս գիշեր մ'եկա՞ւ դեմ աջքիդ .

« Զրուեց իրան աղեկտրով բշուռու մօրս .

« Եթէ տղաս կատղած ծովուն էղաւ որս :

« Ո՛ր դուք կոնակք , աղաջանացս մ'ըլլաք խռլ ,

« Ըսէք ինծի , բ'եղաւ որդիս ծովուն կուլ .

« Թէ չէ բարձեալ ձեր վրայ տարիք նա հեռուն ,

« Ուր չէ մոռցած ոչ իր հեգ մայրն ու ոչ հերուն :

« Այլ կը լռեն . . . դուք ըսէք ինձ , ծով էս հողմ ,

« Ո՞ր նետեցիր ո՞ր անապատ կամ ո՞ր կողմ . . .

« Եթէ յերկիր մ'օտար տարիք , շնչէ հո՛վ ,

« Նետե գիս ալ Վահրամիս գիրկ , ով դու ծով :

« Բայց ասոնք ալ լուռ կը կենան իմ ճայնիս ,

« Եւ այս համբերն գոյժ ու աղետ կազդեն յիս .

« Այս լուսիսին կառելցընէ գիմ կասկած ,

« Ա՛հ իմ գաւակ կորա՞ւ արդեօք , Տէր Աստուած :

« Պայծա՞ռ երկինք , դո՛ւ գըբա գէք իմ վըբաս ,

« Եւ եթէ ողջ՝ ցըցուր ինծի իմ տղաս .

« Եւ բէ մեռաւ , էս քաշեցիր գայն առ քեզ ,

« Զիս ալ վեր առ ու միացու հող ըզմեզ . . . »

Անցան օրեր , անցաւ գիշեր՝ այլ ունայն ,

Թշուառ կնոջն էղան խնդրանքն ամենայն .

Համայն էակ խնդրակ կոչեց ՚ի նանիր ,

Որոնք տարին ընդ հակառակն յոյսերն իր :

Ահալ առար մ'անշարժ ծովուն եզերքին
Կանցներ մօտեն նաւն , ուր այրին ցաւագին ,
Կեցած դիտեր , այն վայրերուն զարդն եղած ,
Գեղջուկ շիրիմ մ'որուն վրան սա կարդաց :

« Հոս կը հանգչի ցուրտ վիմիս տակ-արդէօք ո՞վ »
« Զոն ըլլալով ծովուն այեաց-անգութ ծով .
« Հասակաւ ալ դեռ պատանեակ-եղունի բեզ ,
« Տարսօնացի Վահրամ Բեկեանց-որդի՛ս ես . . . » :

Այս խօսքն ըսաւ ու ծովուն մեջ նետվեցաւ .
Եւ շիրմին բով կիսակենդան մերձեցաւ ,
Եւ գրկելով տապանն որդւոյն համբուրեց ,
Անոր յեցուց գլուխն ու հոգին աւանդեց :

ՏԵՂԵԱՌՈՒԹԻՒՆՔ

ԱՆԳՂԻԱԿԱՆ ՀՆԴԿԱՑ

ԳՐԱՑ

Ե. ԲԱՆԴԱՆԻԱՆ

ՍՈՎՈՐՈՒԹԻՒՆՔ ՔԱՂԱՔԱԿՐԹՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՃԱՐՏԱՐՈՒԹԻՒՆ

Եթէ ճշմարիտը կողմէնք զրուցել , Հնդկաց մէջ հասա-
լովկաց կապ , հաղորդութիւն և ընդհանուր օրէնք , չը կայ :
Եւ մեն վիճակ իրեն համար յատուկ օրէնքներ ունի . կամ Թէ
հոն մէկ քանի սովորութիւններ այնպիսի ընդհանրական կեր-

պով մը պահված են , որ ընդ հանուր օրէնքի զօրութիւնը
ստացեր են : Այսպէս ընտանիքները իրենց ինչքը չեն բաժ-
ներ . ամենքն ալ միատեղ կ'ապրին : Հայրերուն պարտքը
տղայքը կը վճարեն մինչև երրորդ սերունդը . և տղոց
տարտքն ալ հայրերը . իւրաքանչիւր ընտանեաց անդրանիկ
մահը միայն կը կառավարէ զանի , 'ի բաց առեալ բոլորո-
վին զկանայս :

Հնդկաց արուեստական քաղաքակրթութիւնը , իր մտա-
ւորական մշակութեանը չափ հին է . բայց ամեն ժողովուր-
ներն ալ այսպէս չեն . շատ մը փոքրիկ ժողովուրդներ լեռ-
նոտ երկիրներուն մէջ տակաւին բնական վիճակին մէջ կ'ապ-
րին . քիչ հովիւ են , որսորդ են և աւազակ ալ կայ մէջերնին .
ամենեւին երկրագործութեան չեն զբաղիր . և մէկ քանին
ալ մինչև անդամ կենդանի սնուցանելու ալ հոգ չեն տանիր :
Ըսոր դէմ , հին ատենէն քաղաքակրթեալ վայրերուն մէջ ,
այսինքն Քանդէսի երկու կողմը , Բենեաքի մէջ և Տէքանի
արեւմտեան և արեւելեան ծովեզերքները բնակող հնդիկնե-
րը չէ թէ միայն հողին մշակութեանը փոյթ տարին . այլ
նաև ճարտարութեան զանազան արհեստներն ալ յայն աս-
տիճան կատարելագործեցին՝ որ իրենց գործքերը շատ բանի
մէջ հին աշխարհի երիտասարդ ազգաց գաղափարնքն եղան :

Քեոնի բերքերուն անհամեմատ հարստութիւնը , և
Հնդկաց ճարտարութիւնը այն երկիրը , շատ կանուխ՝ աշխար-
հի էն հարուստ երկիրներէն մէկն ըլին : Բալականիչ պա-
տերազմները որ մերձ հազար տարիէ 'ի վեր անդադար խը-
ռովեցին և տակն ու վրայ ըրին Հնդկաստան՝ անդգալի
կերպով պակսեցուցին անոր երկրագործութիւնը , մանա-
ւանդ ճարտարութիւնը . Մեքենաներու գործածութիւնը և
Եւրոպայի գործատանց մրձանքը անոր մէջքը կտրեցին :
Բայց և այնպէս , ինչպէս որ ամեն մարդ համոզվեցաւ , տա-
կաւին այս երկիրը Ենտրայի համաշխարհական արուեստա-
հանգէսին մէջ , իր նախնի ճարտարարուեստական գործու-
նէութեան ջբեղ մնացորդները երեւան հանեց . և այս օր
ալ ետեւէ շատնալու վիճակի մէջ՝ մեզի կուտայ անհամար
քանակութեամբ չը գործըված բերքեր և նախնական նիւ-

Թեր, որոնց դուրս հանվածին չափն ալ տարուէ տարի կեւէնայ : Այս բերքերուն մէջ, գլխաւորներէն են՝ բրինձը և ցորենական ուրիշ տեսակ արմոխքը . բամպակ, լեղակ, աբիօն, շաքար, ծխախոտ, սուրճ, [Թէյ, ևայլն . մետաքս, երկաթ, անդամանդ, ուղտ, փիղ և ուրիշ ընտանի կենդանիք, որոնց մէջէն Քաշմիրի այծը շատ կ'անբերուածիւն ունի : Այս բերքերուն անբաւ հարստութեան պատճառաւ՝ դուրս ելած ապրանքներուն առուտուրը շատ մեծ և ընդարձակ է քան Թէ ներս մտած ապրանայ առուտուրը : Այս վերջին տարիներս ամեն երկրի համար այս տեղէն՝ դուրս ելած ապրանքներուն գինը մերձ կէս միլիար Քրանքի կը հասնէր, մինչդեռ ներս մտած ապրանքներունը, ամենը 340 միլիօնի էր, Ամեն աստիճան ալ Հնդկաստանը ամեն կողմի ղրմը կը մաղեն, նոր բերք մը, դուրս հանելու նոր վաճառք մը գտնելու համար, որպէս զի արդէն ելածներուն գումարին վրայ ան ալ և ելցընեն :

ՔԱՂԱՔՆԵՐ

Հնդկաց մէջ քաղաքները փողոցներու բաժնիւրված չեն . այլ մաս մաս . այսինքն արեւելեան՝ մաս, տրեւտեան, հարաւային, հիւսիսային, կեդրոնային . որոնց ամեն մէկուն մէջ կը գտնուին խառն բնակած Թէ Հնդիկ, Թէ Սահմտական և Թէ Եւրոպացի (Քրտնապի, Ենգղիպի և Բօրթուկէզ) : Տոռները, Եւրոպացւոյ բնակածներէն զատ, ընդհանրապէս խրճիթներ են, որոնց զառ ՚ի վայր ծածքը տակը վրան դարձած նաւերու կը նմանին : Վետնէն մէկ կամ երկու ոտնաչափ բարձր են իրենց յատակը, որով անձ լեններու եղանակին մէջ՝ ամեն ատեն ապահով չեն ջուրը կոխելէն : Որ մէկտեղ պատերը հողէ են . որ տեղ հողը բաւական կարծրութիւն չունենալով, պատմպուներէ հիւսած են ու ծակերն ալ յարդով կամ խոտերով գոցած : Ինդ հանրապէս քաղվելու տեղը դռուն է : Պէնկալի մէջ հարուստներուն տուները աղիւտ են և հարթ տանիք ունին՝ ու երկու

յարկէն . պատուհանի տեղ ալ ծակեր կան՝ օդ առնել տալու համար :

ՅՆՂՔ ԵՒ ԿՐՕՆՔ

Հնդիկները իրենց համար Պրահմայի որդիքն են կրօնն՝ որ իրենց առաջին օրէնսդիրն և բոտ իրենց հաւատոյ առաջին մարդն է . իրենց սկիզբը անկէ կառնեն : Եսի զանոնք քաղաքակրթեց , իրենց կրօնք մը և օրէնքներ տրվաւ . անոնք կարգ կարգ բաժնեց , անոնց իւրաքանչիւրին դանազան գործքեր տրվաւ , որոնք դարձեալ կրօնական սկզբանց հետ կը կապվին : Հնդիկները չորս գլխաւոր ցեղի կը բաժնըվին , որոնք դարձեալ 84 կարգի կը վերաբաժնըվին : Պրահմիներու կամ զբազէտներու ցեղը . որ էն աղնիւր և էն բարձրագոյնն է : Եսոր անդամները կրօնական արարողութիւնները կատարելու , օրէնքները ուսնելու , դպրոցներու և ճեմարաններու մէջ կըթութին տալու և հասարակութեան հոգերուն կղբաղին : Բմենւին միս չեն ուտեր՝ բաց ՚ի զոհերու ատենէն՝ և իրենց այս ուխտն ալ անդրժեի կը պահեն : Երկրորդ ցեղը կը կազմեն Ռաճբունները , որոնք Պրահմայի չորս այլակերպական որդւոյ , երկրորդէն առաջ եկած կը ճանչեն ինքզինքնին : Եյս օրէնսդիրն կարգադրութեամբը Հնդկաստանի Թագաւորները ասոնց ցեղէն ըրալու էին և զինւորականութիւնն ալ ասոնք պիտի կազմէին : Երրորդ ցեղն է Վանիանները , որոնք երկրագործութեան անասուն պահելու և առեւտուրի կղբաղին : Եյս ցեղը էն օգտակարն է և Հնդկաց մէջ ալ էն աւելի յարգ ունեցող ցեղերէն մէկն է : Պանդրամներն ալ կը կազմեն չորրորդ ցեղը . որ էն ևեւ կարգերու բաժնըված ցեղն է . ասոնք ալ արհեստաւորներ են . ամեն մէկ կարգ մէկ արհեստ մը միայն կը բանի և իւրաքանչիւր կարգի անդամ , միայն իր հօրը բանած արհեստը կըրնայ բանիլ : Իսկ Բարիա բոված անձերը ցեղ չեն համարվիր . այլ ազգէն անախտան մասն են ու իրենց այն ազգին հետ ունեցած յարաբերութիւնը անոնց քրած ծառայութիւնն է : Հնդկաց գլխաւոր կրօնքը Պրահմայինն է . որ աշխար-

Հի էն Հին կրօնքներէն մէկն է : Աստուածեան աղանդին վըրայ Հիմնը ված է . բայց յոյժ ծաղրելի պատմութիւններով բոլորովին փոխված է : Հնդիկները կը հաւատան հոգեփոխութեան և ապագայ ու անմահ կեանքի մը : Կրօնքը իրենց կը պատուիրէ պաշտել Մանաբարձրեայը և ստորին աստուածները , զոհերով , ծովերով , աղօթքներով : Մարդիկ ու անասունները սիրել , սուտը ատել , ամենևին միս չուտել , և այլն : Հնդիկները աւելորդապաշտեն . մէջերնուն անանկներ տեսնելով ինչ որ աստուածոց բարկութիւնը ցածուցանելու համար , ինքզինքնին 'ի ցեց վարսած են (զաղըզլամագ) որ մէկը ինքզինքնին զետը նետած են , ողջ ողջ թաղված են կամ դանակով մը լեզունին երկուք ճեղքած են : Երբեմն ինքզինքնին կը խորովեն կամ բոցաւոր կրակներ գլխունուն վրայ կը դնեն : Որբեւորիները իրենց ամուսնոյն մարմնոյն վրայ ինքզինքնին կայրեն : Մեն մոլութիւն իրեն համար յատուկ Աստուած և մասնաւոր զոհեր ունի :

Հնդիկներէն զատ , կը գտնուի նաև կէս-վայրենի ուրիշ փոքրիկ ժողովուրդներ , իրարմէ բոլորովին օտար սովորութեանց և կրօնքի կողմէն , քան թէ լեզուի և բնական կազմութեան : Այս կոչով ժողովուրդները , որ այն աշխարհին բնիկը կը համարվին , լերանց և անտառներուն էն անմատչելի ծայրերը կը բնակին . մինչդեռ Հնդիկները հովիտներն ու դաշտերը կը կենան . ուր մասնաւոր քաղաքակրթութիւն մը հաստատեցին . և այսպէս հարաւային Ասիայի քաղաքակրթացեալ աղբը եղան :

Հնդկաստանի մէջ ուրիշ ժողովուրդներ ալ կան , որ Հին ատենները հոն փախստական զնացին . ասոնց մէջ առաջինս պէտք է համարել Սորօնները՝ Թաթար մահմետականաց սերունդէն . որոնք Հնդկաստանի աշխարհակալը կը կոչվին :

Բնիկներէն 'ի վեր հոն հաստատվեցան և 1526ին մեծն-Սոդալի կայսրութիւնը կանգնեցին : Այս տիրապետողները որ Տաճկի և Պարսից խառնուրդ սերունդէն մը առաջ եկած են , քաղաքակրթութեան մէջ Բնիկներուն հաւասար առաջ զնացած են : Հնդիկներէն աւելի ուժեղ , աւելի խոշոր և աւելի քաջ և երկրին աւ տէր եղած ըլլալով , բնիկ ժո

դովորդին մէջ տարածեցին ինքանութիւնը : որոնց հետ ալ շատ խառնովեցան : Այս մօղօքներէն ետքը կուգան Աղաներն ու լ'բաբայիները : որ սակաւութիւն են և Սէնտի եղերքը կը բնակին : Ատքը կուգան շրեաները , Քրիստոնեաները և Աւրուսպիները , որ Հնդկաստանի ամեն կողմը ցրուած են ու որոնց ամենը մէկէն մէկ մի լիօնի չափ կեննեն :

ՀՆԴԱՍ ԱՇԽԱՏԵՐ

ԱՆԴԻԱՅԻՅ ՀՈՒ ՀԱՍՏԱՏՈՒԼԷՆ ԱՌԱՋ

Լօնտրայի վաճառականաց ընկերութեան Հնդկաց մէջ հաստատութիւն վրայօք խօսելէն առաջ՝ հարկ է որ մէկ քանի խօսքով , յայտնենք այս կայսրութեան լ'նդկացաց հոն երթեկէկէլէն առաջ ունեցած վիճակը և իմացընենք այն պատճառները , որով մեծին Ռիտանիոյ վաճառականք կարօղեղան այս տեղին տիրապետել :

Կախ քան Մահմետականաց արշաւանքը՝ Հնդկաց Աշխարհը մասեր թազաւորութիւններու բաժնը ված էր . որոնք ալ դարձեալ իշխանութեանց ստորաբաժնը ված : Այս աշխարհին պատմութիւնը ներքին պատերազմներու երկար շարունակութիւն մըն է . որոնց վախճան տրվաւ աշխարհապալութիւնը . բայց առանց աւելի երջանկութիւն մը տալու այս աշխարհին : Մահմետականները . որ այս աշխարհին տիրապետելով , բռնի կայսրութիւն մը հաստատած էին հոն՝ կրօնական անչափ նախանձաւորութիւնը ինչ աւտիճան կը տիրէր իրենց վրայ նէ՝ իրենք ալ նոյն աստիճանէն աւելի բռնաւորութիւն կը բանեցընէին Հնդկաց վրայ :

Մօնղօլի կայսրութիւնը , Սուլթաններու պախինքն գաւառներու բաժնը ված էր . որոնց մեծը կամ փոխարքան , իբր կայսրէն յայն պաշտօն կարգը ված՝ ամեն բանի մէջ բացարձակ իշխանութիւն կը բանեցընէր , բայց ՚ի հարկերու վերաբերեալ իշխութեւն մէջ : Ամեն մէկ գաւառին վարդապետ հարկը որոշված էր կայսրէն . որուն կառավարութեան ամօռը Տէլէի մէջ էր : Եւ այս հարկերը կը ժողվէր կայսեր ընտրած յատուկ մէկ պաշտօնեան՝ որ Տէջնա կրավէր :

Եւ յս դրութեան գէշութիւնները դիւրաւ կը հասկըցվի : Տէփնան՝ ընծաներով փոխարքաներուն հաճութիւնն ու լըռութեան խոստումն ընդունելէն ետեւ , կայսեր որոշած հարկէն աւելի մեծ գումարներ կը քաղէր ժողովուրդէն : Եսկէ դատ քանի մը շնդիկ նախարարներ ալ . իշխանութեան իրաւունք ստացած էին , մեծ վիճակներու վրայ՝ Մահմետական պաշտօնեային քաղիլէք հարկէն աւելի մեծ գումարներ տալու պայմանով : Բնիկ ժողովուրդները , թէ բոլորովին տիրողին լուծին տակը մտած ըլլային և թէ Բնիկ իշխաններուն երբև իրբև ինքնիշխան համարված ըլլային՝ միշտ կառավարողներուն վրայ տոկալի հարկապահանջութեան և անոնց հարստահարութեան դրութիւն մը կը տիրէր . և ժողովուրդները անարգաբար ճնշւած՝ ամենողջալի վիճակի մը մէջ ինկած էին :

Շնդկաց կայսրութեան զարգացման օրերը համրօք էին : Բ. քալաբի դարմին տկարութիւնը և կայսրութեան մեծամեծ պաշտօնեաներուն վարուց ղեղձմունքը , այդ իշխանութեան տակ ական փորեցին . մինչև որ շուտ մը Մեծին Սնդուի աթոռը իր հիմանը վրայ ելաւ : Յանկարծ Թաղաւորութիւններ կանգնովեցաւ ներքին երկպառակութեանց մէջ . քաղաքական պատերազմը ամեն գաւառներ տարածեց իր աւերմունքը . և շատ անգամ առջին օրին իշխանը հետեւեալ օրը գերի եղաւ : Բայց և այնպէս տակաւին երկար ատեն ինտունտանի կայսր պատուանունը , Թիմուրի ազգատոհմին մէջ մնաց . և ետքը նոր իշխանները Մեծ Սոջուի տկարութեան պատճառաւ անոր ձեռքէն խլած հրովարտակներու և կեղծ կնիքի մը օգնութեամբ ժողովուրդներուն ճանչցուցին թէ իրենցմէ յափշտակված իշխանութիւնը նորէն ժառանգած են :

Եւ շարունակ :

ՎԱՏԱԿԵՐԳՈՒԹԻՒՆ

ԺՅՆԱԴԱՍԻՆ ՎԱՏԱԿԻ ՄԻՋՈՑՆԵՐԸ

Շարահանիւն*

Տ Ե Ս Ի Լ Բ .

Ժօնադաս Բնուի

Ե՛հա գնաց սենեակը գոյենք . որո՞ւն էլ քոյէ ու
բռնէ իւրի . տրտմեցայ երթալուն վրայ ի՞նչ բա-
րի մարդ . հարտութիւն չունի . իր ծառաներէն բան չը
պահէր . վերջապէս անանկ մարդ մը որ ինէ չը կրնար զատ-
վիլ . իր բերնովը ըսաւ : Որքան պատիւ է ասի վարձուոր
մէկու մը : Բայց ինչ խենդութիւն է , առանձ ծառայի տաս-
հինգ օր ճամբորդութիւն ընել : Աս անանկ չեմ . եթէ ծա-
ւայ մը ունենայի , բնաւ քովէս չէի զատեր ու միշտ ետեւէս
կը պտուղայրնէի : Ի՞նչ ընելու է հիմայ դրօնելու համար :
Երդեօք տղութիւն (սիւլիւք) փակցընեմ . . . : Հէ՞ բայց
ասի պարօնի գործ է . ծառայի մը չը վայելէր . . . հա՛ դուայ
ընելիքս . . . Իւստիէնին վրայ ինքիւրենս խորհրդածութիւն-
ներ կընեմ , իմ բարեկամուհիս , խելքովս զանի կը համբու-
րեմ , այս զուարճալի աշխատութիւն մ'է :

Տ Ե Ս Ի Լ Գ .

Ժօնադաս , Իւստիէն

Շարահան :

Եւ ի՞նչ օրէնքն էնելով :

Ե՛յո՛ , պարոն , անհոգ եղիք , կը նայիմ , բոլոր իջեւանին
մէջ կը հարցընեմ , կը փնտռեմ :

Ժօնադատ :

Վայ . . . Լիւսիէնին ճայն է :

Եւսիէն :

Այս Ժօնադատը ինչ Դէսնէ :

Ժօնադատ :

Ընէ :

Եւսիէն :

Խեղճ Ժօնադատ , դուն հոս ես .

Ժօնադատ :

Ի՞նչ հոս եմ . դուն ուր եմ .

Եւսիէն :

Ի՞նչ բաղաւորութիւն :

Ժօնադատ :

(Վերել) Ի՞նչ պայծառ եւ դեղեցկացեր ես :

Եւսիէն :

Ընշուշո , հիմայ երջանիկ եմ . դատվէս ետքը մէկ ալ
դէկ տեղ մը գտայ :

Ժօնադատ :

Սինակ պարօնի՞ մը քով :

Եւսիէն :

Ո՛չ . ընդ հակառակն՝ չը կարողըված կնոջ մը քով :

Ժօնադատ :

Հա՛ . հասկըցայ ծառայութիւն կընես .

Եւսիէն :

Եղախնութիւն ըսէ

Ժօնադատ :

Եղախնութիւնն ալ դէ՛ չէ :

Եւսիւն :

Սատղաշ որբեւայրի մը , շատ հարուստ . Տիկին Տէվէռ
նի , որ հօր եղջօրը առողջութեանը համար հոս , ջուրը
պիտի մտնէ :

Ժոնադաս :

Ո՛ր կը նստիք .

Եւսիւն :

Հոս . Կ'օմէրօ կը

Ժոնադաս :

Չարմանալի բան , ես ա՛յ Կ'օ ճը . նյութն իրարու մօտ
լանք ու իրար չը տեսնե՛նք :

Եւսիւն :

Երեկ իրիկուն եկանք հոս .

Ժոնադաս :

Հա՛ սանկ ըտէ :

Եւսիւն :

Էյ դուն որբան ժամանակէ որ 'ի Պատ կը գտնըվիս :
Ենչուշտ մինակ եկած ըլլալիւ չես :

Ժոնադաս :

Ո՛չ , տէրօջս հետ . բայց հոս չէ , դնայ . ու ինքնիրենս
կը մտմտայի կոր թէ ի՛նչ զբաղմունք գտնեմ :

Եւսիւն :

Կայնէ . ի՞նչ յարմար եկաւ . վստահ եմ որ Պ. Պեռնա
ուին շատ յարմար կուգաս :

Ժոնադաս :

Պ. Պեռնա՞նք ուրկէ հանեցիր :

Եւսիւն :

Մեր տիկինին մօրեղբայրն է . ինծի ապսպրեց որ , այսօր
ծառայ մը գտնեմ իրեն անպատճառ : Ինքը հատ մը ունի .

բայց հիւանդ ըլլալուն, 'ի Բարիդ փնայեր է. և Պ. Պեռնաուը անդիի ծայրը խեղճութեան մէջ է. մէկը չք կայ լաթերը մաքրող, հաղմեցընող, հանմեցընող. որովհետեւ ինքնիրենը ոչ բան մը կրնայ քակել, ոչ կապել. միայն իր քսակին բերանը . . . զարմանալի բայց առատաձեռն մարդ մ'է :

Ժոնադաս :

Յերաւի այդ զարմանալի վարմունքին ես շատ կը հաւնիմ :

Ջեֆերէն :

Բայց ասի առ ժամանակեայ տեղ մըն է. մինչև որ հոս է մեկնինք. ըսել է ութ կամ տաս օրի մը չտի :

Ժոնադաս :

Ուրեմն Պ. Պեռնաու ութ կամ տաս օրի համար ղիս իր քովը կառնէ :

Ջեֆերէն :

Դժբաղդաբար :

Ժոնադաս :

Ինչո՞ւ դժբաղդաբար Ղլսիէն. ութ օր քեզի հետ հալիւր տարի երջանկութիւն ըսել է :

Ջեֆերէն :

Կը հաճի՞ս ուրեմն :

Ժոնադաս :

Կը հարցընե՞ս թէ կը հաճիմ. . . . Ինչքէն ութ օր բանիս կուգայ. միւսը 15 օրէն պիտի գայ :

Ջեֆերէն :

Կը յուսամ որ ութ օրէն աւելի կը քշէ :

Ժոնադաս :

Ետ աւելի լաւ կըլլայ :

Եւսեփ :

Տիկինը հոս կարգը վերա համար եկած է . ջուր մտնելը միմիայն պատճառ մըն է . մէկ պարոն մը կայ որուն հետ հոս պիտի տեսնուվին : Եսի ընողն ալ մօրեղբայրն է . որովհետեւ տիկինին ամենեւին հոգը չէ : Բայց ասի մեզի պէտքի բան մը չէ . ես քեզ տիկինին կը ներկայացընեմ . և տիկինը քեզ իր էրկանը բովը կը դնէ . ետքը դուն ալ ինձի հետ կարգը վերա հրաման կուզես : Խնդրե՛ք կընդունին և մէկ հարսնիքին տեղը . . . :

Ժմադա :

Երկու հարսնիք կընեն . ահ , լիւսիէն , ինչպէս գործքը կարգին կը դնես :

Պէտքս ներսէն ծո՛ւ տղայ , ծո՛ւ տղայ . . . ո՛ր է այս աւանակը :

Եւսեփ :

Պ . Պեռնաւին ձայնն է . ահա այս հարուստ առիթ մ'է քեզ ներկայացանելու :

Տ Ե Ս Ի Լ Դ .

Եւջենները Պեռնաւ

պէտքս

Ն^o 44^ն Կէն Կէն Կէն — հարիւր

Ժողով . ծո տղայ նայէ ինչպէս ծառայութիւն կընեն աս իջեալնին մէջ :

Եւսեփ :

Պարօնը բա՞ն մը կուզէ :

պէտքս

Չե՞ս տեսներ . ձայնս չես լսեր կոր քեռորդուհիս դուրս ելնել կուզէ . . . և ժամ մըն է որ ծառան կը կանչեմ : Իջանին զանգիւղ է զարնէ . Ժողով , Ժողով :

լեռնէն :

Կամայ ին ժամադրանքն . դո՛ւն եւ զիմացը

Ժենարար :

Յառաջանալով՝ Նուստուծիւնս ալ Պարոնին կընայ օգնեւ , եթէ իր հաւատարմութեամբը զիս պատուէ :

Կերանար :

Գո՛ւն . մի թէ իջեանին ծառաներէ՛ն ես :

լեռնէն

Ո՛չ , պարոն . առանց զործքի է . խիստ աղէկ տղայ մըն է . միտքս զնոքը ձեզի առաջարկեւէր :

Կերանար :

Կը ճանչե՞ս զինքը . իր վրայ տեղեկութիւն ունի՞ս :

լեռնէն

Այո՛ , պարոն , ժամանակով մէկտեղ բաներ ենք :

Կերանար :

Դէմքը գէշ տղայ չը ցուցըներ կոր . նայինք տղաս . աշխոյժ ես , աչքդ բաց է .

Ժենարար :

Օ՛հ . այո՛ , պարոն , խիստ աշխոյժ եմ , անդիլի ծայրը աչքս ալ բաց է :

Կերանար :

Իսնայէ . նախ եւ առաջ սա ըսեմ՝ քեզի որ , քիչ մը իս սպասցընեն նե՛ս ալ անդիլի ծայրը աշխոյժ եմ հա . պակսութիւններդ ըսէ նայիմ պակսութիւններդ . անշուշտ ունենալու ես :

Ժենարար :

Ի՛նչ գիտնամ :

Կերանար :

Հատ հաճոյ եմ այս պատասխանէն . ուրկէ կը հետեւ

ցընեմ թէ համեստ տղայ մ'ըլլալու է . էյ հաւատարիմ ես :

Ժօնադատ :

Այս մասին լիսիէնին հարցուցէք

պէտէնար :

Այլ բաւէ . որովհետեւ այն է քու երաշխաւորդ՝ քեզ քովըս կառնեմ ու սկսէ աշխատելու . մինչև որ ասկէ մեկնիմ, քովս պիտի մնաս :

Ժօնադատ :

Այո՛ւ պարոն . ութ կամ տաս օր . լիսիէնն ըսաւ ինծի

պէտէնար :

Օրը 5 ֆրանք . այս գումարը քու միտքդ դրածիդ համեմատ կուզա՞յ :

Ժօնադատ :

Պարոն , համեմատութիւնը գէշ չերեւար :

պէտէնար :

Ի՞նչ անուննի կը պատասխանես :

Ժօնադատ :

Ե՞ս . իմ անուննիս կը պատասխանեմ

լիսիէն

Անունը Ժօնադատ է .

պէտէնար :

Ժօնադատ . աւելի արեւկ էր Ժօն . կարճ կերպով . ինչ է նէ : Ժօնադատ , գնա քեռորդուհիս կանչէ .

լիսիէն

Աւելորդ բան է կանչելը պարոն , ահա տիկինը կուզայ կոր :

կը շարունակվի :

ԾԱՆՈՒՑՈՒՄ

Տրապիզոնէն անցած տարուն նոյեմբեր 17 Թուականով նամակ մը գրված է մեզի Մեղուին մէջ հրատարակելու խնդրանք : Այս նամակը գեղեցիկ ոճով գրված ազգային տեղեկութիւն մը և փողոք մը պարունակելով, յօժարու թեամբ և աճապարանք հրատարակելու միտք ունէինք նէ ալ գժբաղդաբար տեսնելով զի նամակին ներքեւ գրված ստորագրութիւնը մէղի ծանօթ է, պարտաւորեցանք անոր անոր հրատարակումը յապաղօքնելով, հոս աղաչել զանի գրող ազգասէր անձը, իր ովքըլալը մեղի յայտնէ ու անկասկած ըլլայ իր նամակին հրատարակվելուն նոյն ստորագրութեամբ զոր գրած է ներքեւը :

Այս տարուան Մեղուի բաժնորդները իրաւունք ունին գրավաճառներուն բոլ քանիի կը ծախվի կոր նէ անոր կէս գնովը ընդունելու (նծայ և անոր գէմեւած ընդունելութիւն (նծայի գիրքերը 'ի միասին :

Բաժնորդներէն ով որ ուղէ այս գիրքերը կէս գնով ստանալ, Մեղուին անդորրագիրը ներկայացնելու է Մերձանը Գրավաճառ Մարգարեան Պ. Յարութիւնին ու այն գիրքերը ընդունելու է :

Առաջին տետրին 6դ էջին 29դ տողին մէջի շարահանք բառը տանիք կարդալու է :

Տպագր. Ռ. Բիւրքմեան .

ԽՄԲԱԳԻՐ-ՏՆՕՐԵՆ

Կ. Պօլիս, Ֆինանսըլար:

Յ. Գ. ՍԸՎԱՃԵԱՆ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ազգ եւ հայրենիք Ազգասիրութիւն . եւայլն .
Դաբրիկ վարդապետ Այվազեանց :
Կանժի Մարքիզոնին .
Որդեկորոյս որբեայրին :
ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՔ, Անգղիական Հնդկաց վրայ .
ԿԱՏԱԿԵՐԳՈՒԹԻՒՆ. Ժօնաբասի վաստակի մի-
ջոցները .
ԾԱՆՈՒՅՈՒՄ

ԾԱՆՈՒՅՈՒՄՆ

Այս քաղիքս աման երկու անգամ՝ կը հրատարակի, ա-
մեն ամսին կէսին ու վերջին :
Տարեկան գինն է կանխիկ 80 դրուշ :
Ստորագրութեան տեղերն են առ այժմ,
Մեղզւին գրասենեակը Մեծ Նոր խան . վերի դուռը թիւ 2.
Գրաժամաւ Պ Մարգարեանին և Պ . Պաղտատարին խա-
նութները 'ի Մէրճոն չարսու :
Տօմարաժամաւ Մարգարեան Պ . Գարրիէին խանութը
'ի Ֆինճոնճըար :
Դուրս երթալիք լրագիրներուն ճամբու ծախքը տունդին
վրայ է :
Խմբագրին գրված եւ խրված շաւտի կամ ինչ և իցէ
գրութիւն Պ . Մարգարեանին գրատունը պիտի
համի . ճամբու ծախքը վճարված . էթէ ոչ՝ չը պի-
տի ընդունի :
Խոհեմութեամբ և առանց կրից գրված ժբ շաւտակին
յարմար յօդուածները կ'ընդունվին : Ճեռապիրները
եւ չը արգելու պայմանով :
Նորատիպ գիրքէ մը օրինակ մը խըրկելի 'նէ ձրի ձառու-
յաւմ կ'ըլլալի :